

Ridders & Jonkvrouwen

Vaardigheden:

- Onderzoeksvaardigheden

Denken:

- Praktisch, analytisch, kritisch, creatief

Benodigdheden:

- Knutselspullen
- Verf, kwasten
- Grote witte lap stof (katoen)
- Ingrediënten 'Gespleten Nonnen' (opdr. 4)

Inleiding:

In dit project leer je over de Ridders en Jonkvrouwen en het leven in een kasteel. Je leest het boek 'Ridders en Jonkvrouwen' en beantwoordt vragen bij de hoofdstukken van het boek. Na de vragen vind je opdrachten. Je mag deze opdrachten allemaal maken of er een paar van kiezen. Als je klaar bent met dit project heb je veel geleerd over:

De Ridders en Jonkvrouwen

Oriëntatie

Begin dit project met een spelletje!

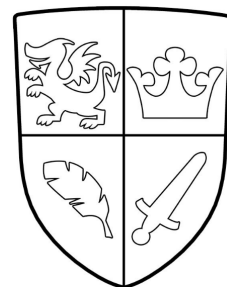
Leid jouw ridder de berg op naar het kasteel om de andere ridders te redden!

http://www.funnygames.nl/spel/ridder_schilden.html

Speel ook de Middeleeuwen Quiz... hoeveel vragen kun jij goed beantwoorden?

Speel de quiz hier:

https://quiz.ntr.nl/quiz/start/quiz_id/148 (Link gebroken? Typ de volgende zoekwoorden in google: 'middeleeuwen quiz ntr')

Basisinhoud

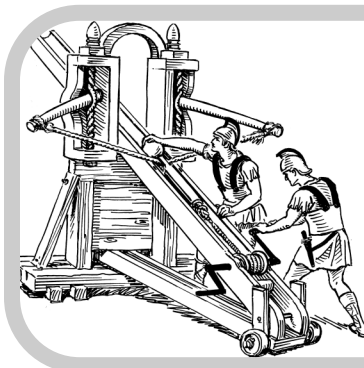
Lees het hoofdstuk 'Kastelen'

1. Schrijf de betekenis op van de volgende woorden:

- Motte -
- Balie -
- Donjon -
- Gordijnmuren -

Lees het hoofdstuk 'Verdediging en Wapens'

2. Noem 5 Middeleeuwse wapens en maak er een tekeningetje bij.

Basisinhoud - vervolg

Lees het hoofdstuk 'Over Ridders en Jonkvrouwen'

3. Wat kun je vertellen over de kleding van de edellieden?
4. Wat kun je vertellen over middeleeuwse feestbanketten?

Lees het hoofdstuk 'Adellijke bezigheden'

5. Wat is een page? Wat doet een page?
6. Wat kun je vertellen over toernooien in de Middeleeuwen?
7. Wat was een 'hospitaalridder'?
8. Wat is een heraut?
9. Wat deden edellieden graag in hun vrije tijd?
10. Wat zie je op het plaatjes hieronder?

Basisinhoud - vervolg

Lees het hoofdstuk 'Dagelijks leven in het kasteel'

11. De heer bezat niet alleen het kasteel, maar ook het land rondom het kasteel. Wat kun je vertellen over het land rondom het kasteel?
12. Wat deden de kinderen in het kasteel?

Afronding Basisinhoud

Kijk je antwoorden na en verbeter eventuele fouten. Je juf of meester heeft de antwoorden. Bewaar je antwoorden(blad) goed want deze zul je wanneer het project klaar is moeten inleveren bij je juf of meester. Heb je het werkblad op de computer gemaakt, druk dan een exemplaar af.

Verdieping

Opdracht 1.

Levens vergelijken

Je hebt veel geleerd over het leven van een ridder op een kasteel. Op welke manier is jouw leven anders dan het leven van een ridder of jonkvrouw? Zijn er ook overeenkomsten te bedenken?

Gebruik werkblad 1 op bladzijde 9 om jouw leven met dat van een ridder of jonkvrouw te vergelijken. Knip het werkblad langs de stippellijntjes uit en plak de tekening op een groot blad (A3). In het midden, waar de twee gezichten elkaar overlappen schrijf je overeenkomsten. Aan de zijkanten, in de hoofden, schrijf je dingen die alleen voor jouw leven of het leven van een ridder/jonkvrouw gelden. Vind tenminste 3 overeenkomsten!

Hierna versier je beide hoofden... eentje als ridder/jonkvrouw en de ander als jezelf. Je kunt tekenen of knutselen... kies maar. Zorg er voor dat het gehele blad (A3!) wordt versierd.

Opdracht 2.

Koning Karel de Grote (748 - 814)

Karel de Grote was een beroemde koning uit de middeleeuwen. Jij gaat leren over deze man. Hij heeft veel betekend voor het ontstaan van het onderwijs. Bekijk de filmpjes en lees de teksten op de volgende sites:

Lees de tekst: <http://entoen.nu/kareldegrote/mb>

Bekijk filmpjes op <https://schooltv.nl/> - zoekwoord 'karel de grote' - de vier filmpjes voor de leeftijd 9-12 jaar zijn het geschiktst. (Karel de Grote en onderwijs, Karel de Grote - vader van Europa, Karel de Grote en de Saksen en de klokhuis aflevering over Karel de Grote.)

Opdracht

Maak een informatieve poster over Karel de Grote. Zorg dat er mooie plaatjes en interessante tekstjes op je poster staan. Je kunt de teksten zelf schrijven of typen op de computer. Zorg ook voor een mooie titel op je poster.

Opdracht 3.

De Strijd in het Kasteel

Ontwerp en maak je eigen Kastelen-bordspel. Op bladzijde 10 van dit project zie je voorbeelden van plattegronden van kastelen. Ontwerp en teken je eigen plattegrond: dit wordt het speelbord van je spel! Hoe gaat het spel? Wat is het speldoel? Zijn er opdrachten? Hoe bewegen de spelers zich over het spelbord?

Verzin de spelregels, maak de benodigdheden en test het spel een paar keer uit. Kun je nog dingen verbeteren, veranderen, verfijnen?

Speel je spel met je klasgenootjes zodra je helemaal tevreden bent. Wat vonden zij van het spel?

Opdracht 4.

Gespleten Nonnen

Middeleeuws kokkerellen...

Test eerst je kennis over 'eten in de middeleeuwen' hier:

<http://coquinaria.nl/quiz/quiz-1/> (Link gebroken? Vul de volgende zoekwoorden in google: 'middeleeuwen eten quiz')

Maak vervolgens de heerlijke... middeleeuwse...

Gespleten Nonnen!

Bekijk de site hieronder voor het recept:

<http://www.smulweb.nl/recepten/1059392/Middeleeuwse-gespleten-nonnen>

Link gebroken? Typ de volgende woorden in het google zoekveld: 'recept gespleten nonnen'

Opdracht 5.

Familiewapen

Zoals je hebt kunnen lezen had elke adellijke familie een familiewapen, dat op schilden en wapenrustingen was afgebeeld, maar ook op wanddecoraties, meubels en ander huisraad.

Opdracht

Maak je eigen wapenschild als wanddecoratie.

Vraag aan je juf of meester een groot stuk stevig karton.

Maak eerst in het klein een ontwerp van je eigen familiewapen. Zorg dat er dingen in je wapen worden opgenomen die echt passen bij jouw familie. (bijvoorbeeld iets dat te maken heeft met je achternaam of met de hobby's die jullie delen in het gezin.) Schilder vervolgens dit familiewapen zo groot mogelijk op het karton. Je hebt je eigen wanddecoratie gemaakt! Waar hang je dit kunstwerk op?

Voor meer informatie over wapenschilden:

[http://wikikids.wiki.kennisnet.nl/Wapen_\(heraldiek\)](http://wikikids.wiki.kennisnet.nl/Wapen_(heraldiek)) (Link gebroken? Typ de volgende zoekwoorden in google: 'heraldiek wapenschilden kinderen')

Voor voorbeelden van wapenschilden:

[Google/wapenschilden](https://www.google.nl/search?q=Google/wapenschilden)

Opdracht 6.

Jouw mening!

In welke tijd leef jij het liefst? Het heden? Of de middeleeuwen?

Maak eerst voor jezelf zo'n tabel als hieronder. Bedenk voordelen (+) en nadelen (-) voor het leven in de Middeleeuwen en het leven nu. Bepaal vervolgens welke tijd het beste is voor jou. Schrijf een verslagje en leg goed uit waarom je het liefst leeft in de tijd van je keuze.

Leven in de Middeleeuwen		Leven in de 21ste Eeuw	
+		-	
		+	

Evaluatie

Ridders & Jonkvrouwen

Onderdelen Criteria

Beoordeling

Onvoldoende

Matig

Voldoende

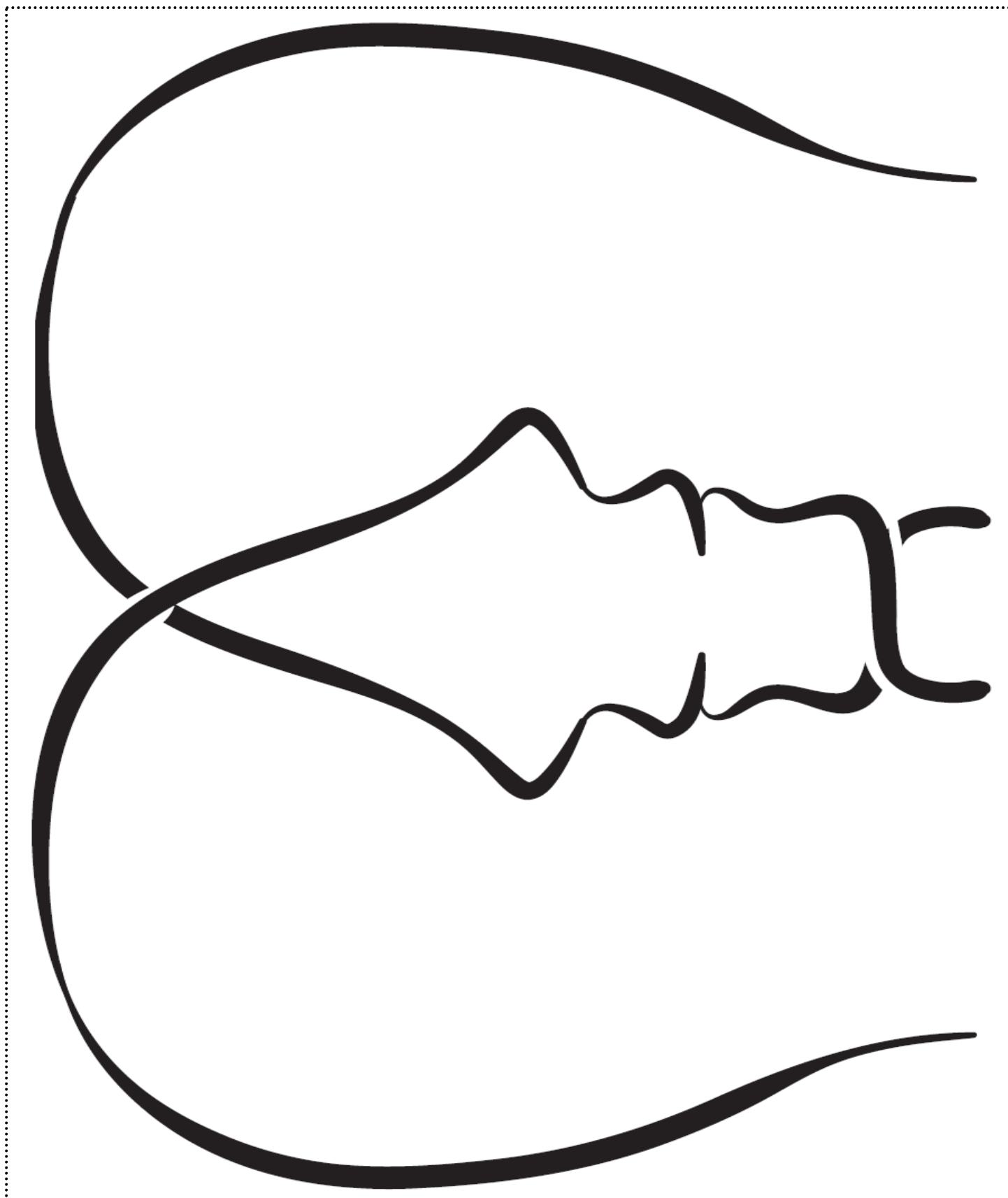
Ruim Voldoende

Goed

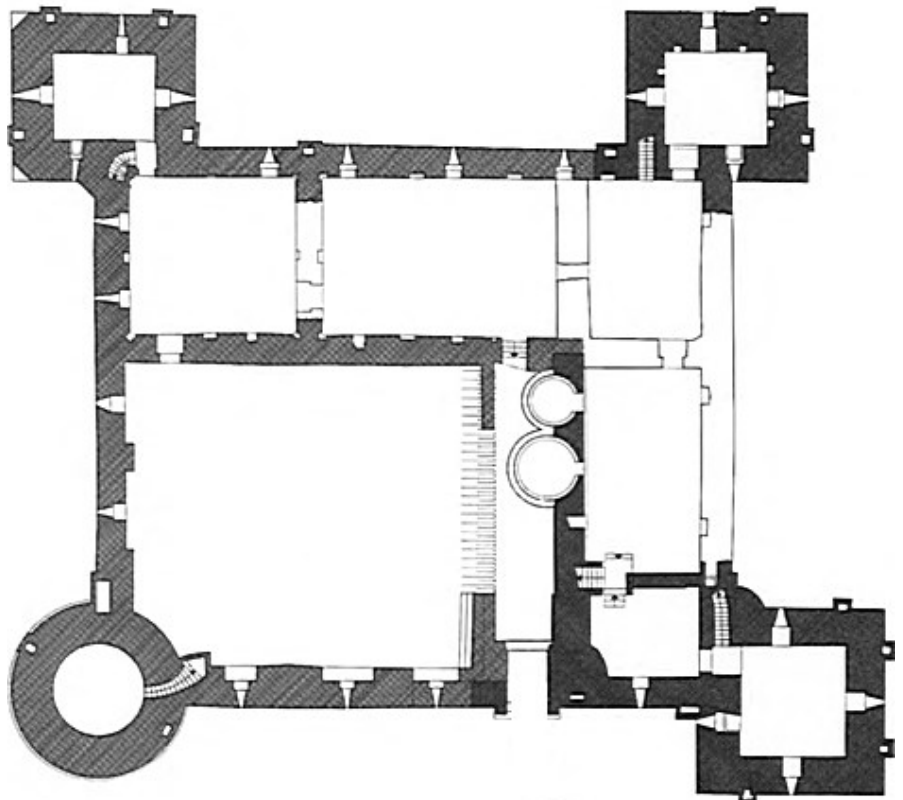
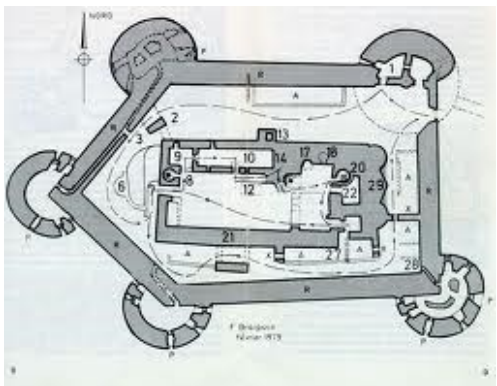
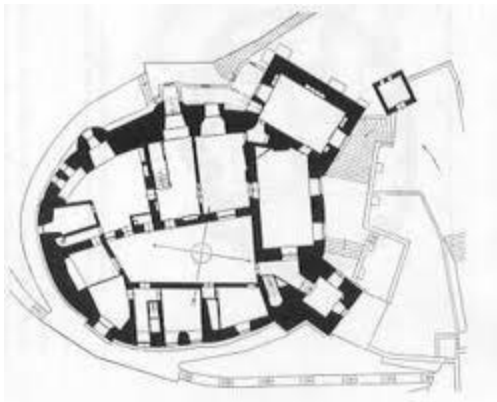
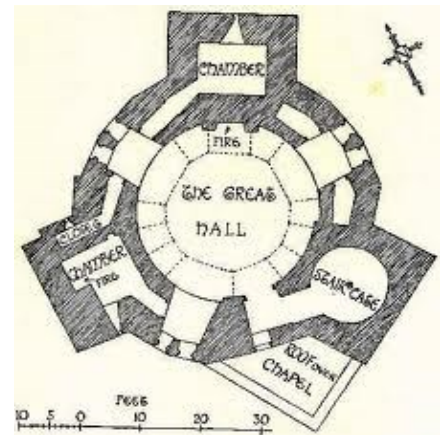
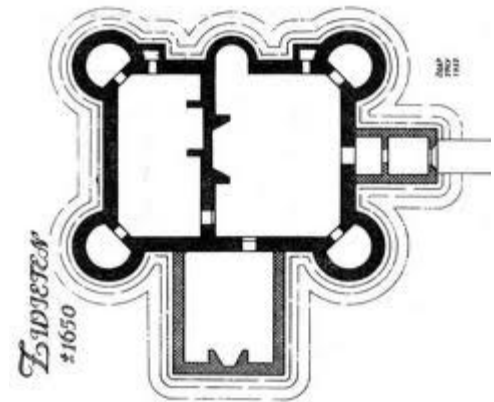
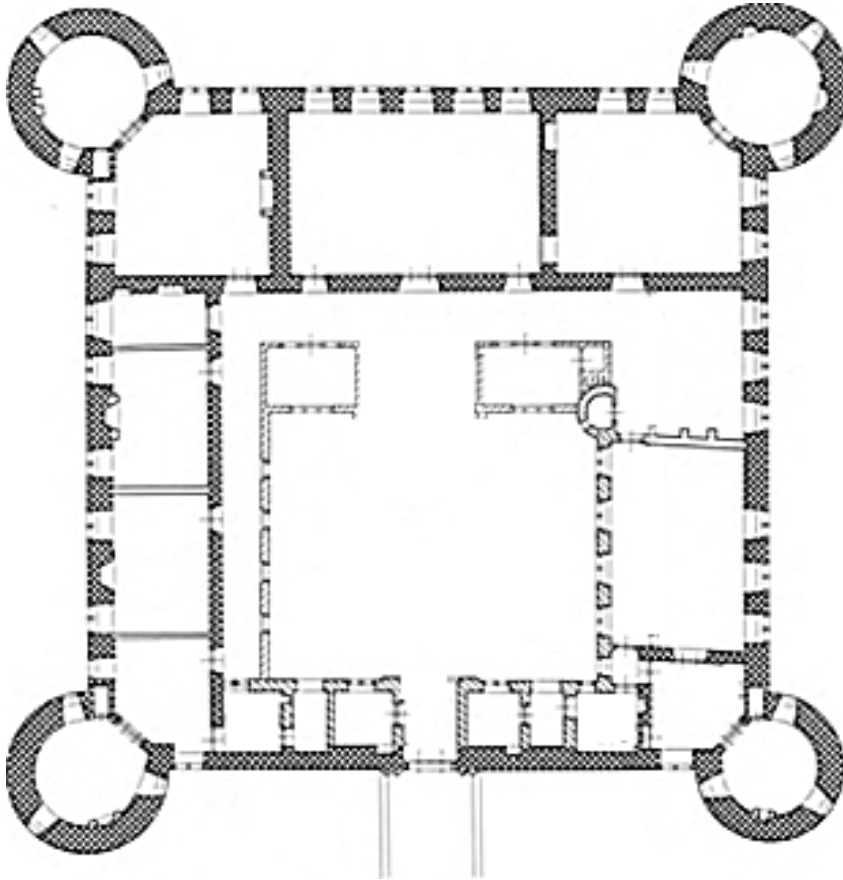
Basisinhoud	• Correcte, volledige antwoorden • Netjes verzorgd • Zelfstandig gewerkt	☆	☆	☆	☆	☆
Opdracht 1	• Goede overeenkomsten • Duidelijke verschillen • Netjes, creatief eindresultaat	☆	☆	☆	☆	☆
Opdracht 2	• Overzichtelijke, nette vormgeving • Correcte informatie • Duidelijke titel, goede plaatjes	☆	☆	☆	☆	☆
Opdracht 3	• Aantrekkelijk vormgegeven (netjes) • Interessant / uitdagend speldeel • Kasteelplattegrond is spelbord	☆	☆	☆	☆	☆
Opdracht 4	Lekker!!	☆	☆	☆	☆	☆
Opdracht 5	• Mooi familiewapen • Herkenbare elementen in wapen • Creatief, groots eindresultaat	☆	☆	☆	☆	☆
Opdracht 6	• Duidelijke, goede argumenten • Voordelen / nadelen goed beschreven • Verschillende invalshoeken behandeld	☆	☆	☆	☆	☆

Eindbeoordeling

Werkblad 2

Ridders en Jonkvrouwen

1. Schrijf de betekenis op van de volgende woorden:

- motte: steile heuvel van aarde met een kasteel erop.
- balie: voorburcht met een gracht of omheining
- donjon: zware torens van een kasteel
- gordijnmuren: smalle, hoge buitenmuren rond de hoofdmuren

2. Noem 5 middeleeuwse wapens:

- kruisboog, handboog, reuzenkruisboog, schouderbuks, blijde

3. Kleding van ridders en jonkvrouwen: houppelande, hennin, korte jakken voor mannen, dure stoffen zoals zijde, damast, fluweel, brokaat, en bont

4. Middeleeuwse feestbanketten: veel gasten, langdurig uitgebreid maal, vooral vlees en gevogelte, zoete nagerechten, muziek en dans na afloop

5. Wat is een page? een jonge edelman die in dienst was bij een ridder om te bedienen en om 'ridderlijkheid' te leren

6. Toernooien: grote evenementen met veel toeschouwers op tribunes. Ridders vochten tegen elkaar met speren en lansen Het ging om prestige en soms om de eer van een jonkvrouw

7. Hospitaalridders: gebruikten geen wapens, gingen niet op kruistocht. Leefden als monniken en moesten de gelofte van gehoorzaamheid, kuisheid en armoede afleggen. Ze zorgden voor pelgrims, armen en zieken.

8. **Wat is een heraut?** de boodschapper van de heer. Hij kondigde zijn komst aan of gaf het startsein voor een toernooi. Hij was herkenbaar aan het wapen van zijn heer, dat hij op zijn kleren droeg.

9. **Wat deden edellieden in hun vrije tijd?** toernooien organiseren, zwaardvechten, jagen, op valkenjacht gaan, feestbanketten houden, dansen, schaken.

10. **Wat zie je op het plaatjes hieronder?** Een hellebaard en een steekspel

11. **Wat gebeurde er op het land rondom het kasteel?** Het land werd bebouwd door boeren, er werd gejaagd op bijvoorbeeld fazanten en wilde zwijnen, hout-hakkers hakten het hout voor verwarming en koken, enz.

12. **Wat deden kinderen in het kasteel?** Adellijke jongens kregen onderwijs in lezen en schrijven. Meisjes leerden het huishouden. In hun vrije tijd deden ze spelletjes als tolleren, hoepelen en ganzenborden.

Middeleeuwen

Ridders & Jonkvrouwen

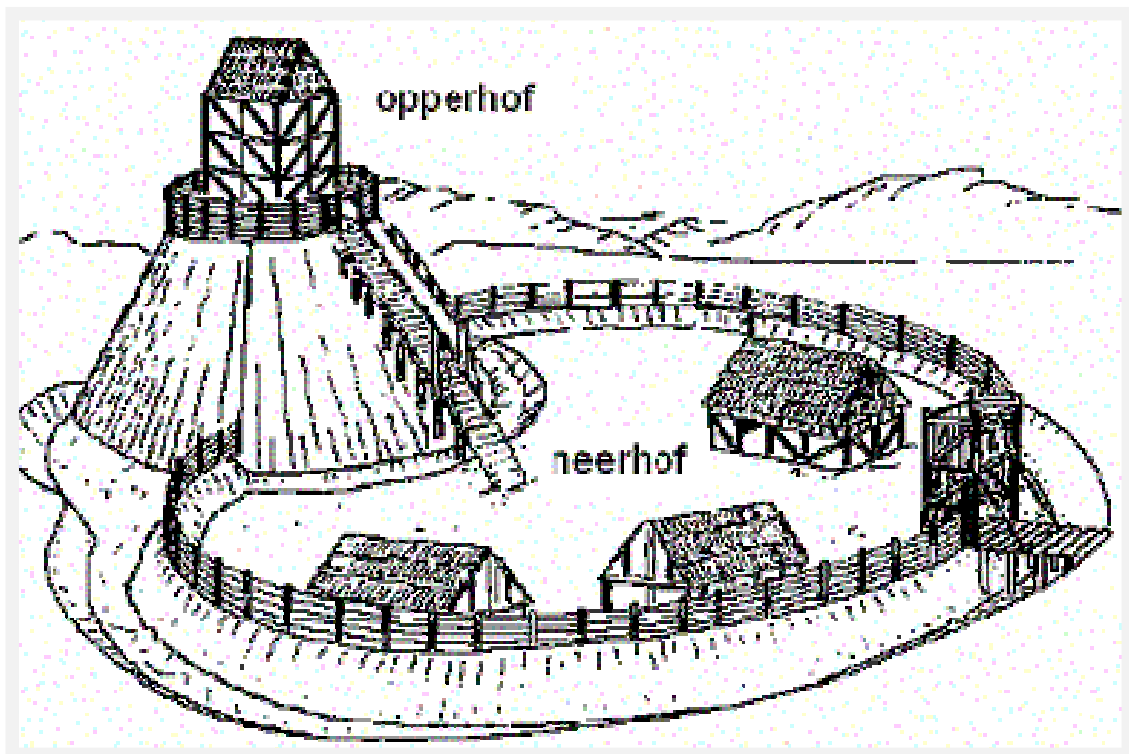
Inhoudsopgave

Kastelen	3—5
Verdediging en wapens	6—8
Over ridders en jonkvrouwen	9—12
Bezigheden van de adel	13—17
Dagelijks leven in een kasteel	18—21

Kastelen

De eerste kastelen werden in de 9de en 10de eeuw door edelen gebouwd om zich te verdedigen en hun leger onder te brengen. Daarna werden er nog ruim 700 jaar kastelen gebouwd. De slotgracht was de eerste hindernis voor aanvallers en daarna moesten ze ook nog voorbij de zware muren zien te komen.

In de 11de en 12de eeuw werden er kastelen gebouwd die bestonden uit een **motte** (een steile heuvel van aarde met een kasteel erop) en een **balie** (een voorburcht met een gracht of omheining).

De donjon van kasteel **Heddingham** in Engeland is rond 1140 gebouwd. De Donjon is een toren en het belangrijkste woonverblijf en sterkste deel van een kasteel. Het bouwen was

erg duur en er waren veel vaklieden voor nodig. Vóór de 11de eeuw zijn er weinig donjons gebouwd.

Tussen twee zware ronde torens bevindt zich het poortgebouw van kasteel **Caerphilly** in Zuid-Wales. Het poortgebouw was het kwetsbaarste deel van een kasteel en werd meestal verdedigd door zware torens.

De ophaalbrug over de slotgracht werd opgehaald als het kasteel werd aangevallen. Dit is de donjon (zware toren), het veiligste deel, van kasteel **Loches** in Frankrijk. Vanaf de 15de eeuw werd hij als gevangenis gebruikt. De zware muren die vijanden buiten hielden, konden ook gevangenen binnenhouden.

Kasteel **Bodiam** in Engeland heeft gordijnmuren. Dit zijn smalle, hoge buitenmuren rond de hoofdmuur van het kasteel. Ze bieden extra bescherming tegen kanonnen en stormram-

men.

Saumur is een van de vele kastelen langs de rivier de Loire in Frankrijk. Het werd gebouwd in de 10de eeuw en daarna een paar keer verbouwd, tot een sprookjeskasteel. Toch is het sterk en veilig.

Ook in Nederland staan heel wat kastelen. Het **Muiderslot** is een vierkante waterburcht, die in 1280 door Floris V werd gebouwd. Sinds 2003 is het een rijksmuseum.

Verdediging en wapens

Ter verdediging van een kasteel werden allerlei wapens gebruikt. Deze **vroege kruisboog** was gemak-

lijk te paard te gebruiken, omdat hij eenvoudig opnieuw te laden was.

Handbogen waren erg populair in Europa. Ze werden gemaakt van taxushout en aangepast aan de lengte van de schutter. Met een handboog kon een pijl ongeveer 300 me-

ter ver worden geschoten, over de muur van een kasteel heen.

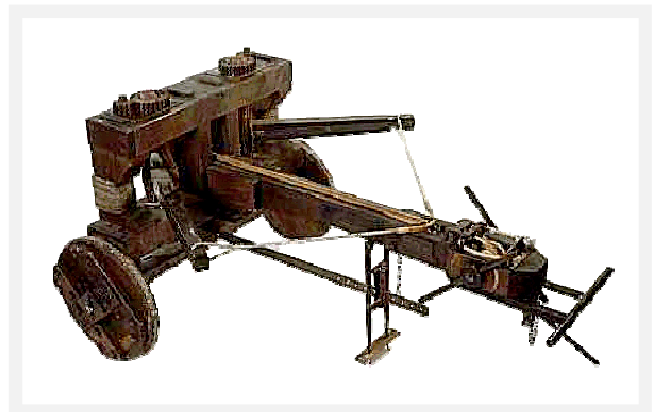
Later in de middeleeuwen werden de **kruisbogen** veel krachtiger, maar het laden duurde lang. Daarom was hij vooral geschikt om te schieten vanachter de buitenmuren van een kasteel.

In de 13de eeuw droeg een ridder een **maliënkolder** als bescherming tegen zwaardaanvallen. Bij steekspelen gebruikte hij een lans.

De ballista is een enorme kruisboog, die al

is uitgevonden door de oude Grieken. De grote pijl werd met een lier naar achteren getrokken om het toestel te spannen, en dan ver weggeschoten.

Dit is een **blijde**, een soort katapult, waarmee stenen konden worden weggesmeten.

De eerste **vuurwapens** werden afgeschoten van de schouder, van achter een houten steun. Er waren speciale forten nodig met ruimte voor een heleboel van deze geweren.

Over ridders en jonkvrouwen

Een kasteel was het huis van een edelman. Dit kon de plaatselijke **landheer** zijn, maar ook de **koning**. Hij gebruikte het kasteel als kazerne voor zijn leger, kantoor en woning voor zijn familie, die in een privédeel woonde, met veel bedienden. De **kasteelvrouwe** zorgde voor het huishouden en ontving adellijke gasten. In de eetzaal stond een speciale tafel, alleen voor de heer met zijn familie en gasten.

De **kleding** van edellieden was, in tegenstelling tot die van het gewone volk, heel chique en werd gemaakt van dure materialen als zijde, hermelijnbont, brokaat en fluweel.

Elke adellijke familie had een **familiewapen**, dat op schilden en wapenrustingen was afgebeeld, maar ook op wanddecoraties, meubels en ander huisraad. Dit is het wapen van de familie Boswijk.

Sommige kasteelheren hadden ook hun eigen munt, zoals deze van Maximiliaan van Oostenrijk.

Heel dikwijls werden gasten verast met een **feestmaal** in de grote zaal van het kasteel. Er werden heel bijzondere gerechten geserveerd op prachtig versierde tafels.

Pages moesten daarbij bedienen. Dat waren zonen van edelen, die opgeleid werden tot ridder.

Er werd veel waarde gehecht aan tafelmannieren bij adellijke banketten. Een **aquamanile** was een speciale waterkan van metaal of aardewerk, voor het handen wassen aan tafel. Ze waren vaak mooi versierd, zoals deze Duitse kan in de vorm van een leeuw.

Meestal at men met de rechterhand. Alleen voor soep werd een lepel gebruikt. Bediendes goten water over de handen van de gast. Het werd opgevangen in bronzen of aardewerken **waterschalen**.

Er werden fraaie **bekers** gebruikt voor het uitbrengen van een toast op de gastheer.

Bij de maaltijd werd door de pages wijn geschonken uit tinnen **wijnkannen**.

De feestbanketten waren uitgebreid en langdurig. Aan de tafel van de kasteelheer werd meestal vlees geserveerd. Veel mensen aten het liefst rund- of schapenvlees, maar ook allerlei gevogelte. De kasteelvrouw had de dagelijkse leiding over het huishouden. Bedienden regelden alles in de keukens, maar zij presenteerde het pronkstuk van het banket, in dit geval een **pauw**.

Er was geen koeling in het kasteel, daarom werden de dieren dicht bij de keuken gehouden, klaar voor de slacht. Het vlees werd sterk gezouten.

Als de kasteelheer gasten had, werden die na het eten vermaakt door **muzikanten** of de **hofnar**. Ook dansen waren heel populair.

De jonkvrouw droeg vaak een **houppelande** (jurk met overkleed) en een **hennin** (puntmuts). Aan de hoed werd een sluier bevestigd. Het haar werd strak naar achteren opgestoken.

Deze **broche** werd door een edelvrouw gedragen om te laten zien hoe rijk ze was en om haar kleren op te vrolijken voor een bijzondere gebeurtenis, zoals de ontvangst van adellijke gasten.

Adellijke bezigheden

Als de zoon van een adellijke familie een jaar of zeven was, werd hij naar het kasteel van een rijk familielid gestuurd, om daar als page te dienen. Hij leerde goede manieren en paardrijden. Rond zijn veertiende werd hij **schildknaap** van een ridder en leerde met wapens omgaan. Als het goed ging, werd de schildknaap rond zijn 21ste tot ridder geslagen.

Ridders leidden hun leven volgens de strenge regels van de ridderlijkheid. Ze moesten zich goed gedragen. Een ridder hoorde mee te doen aan **steekspelen** en **toernooien**. Om te winnen moest een ridder zijn tegenstander uit het zadel stoten of zijn eigen lans breken op het schild van de ander.

Toernooien waren grote evenementen, waar te voet en te paard van man tegen man werd gestreden, soms om de eer van een edelvrouwe. Op tribunes zaten vele toeschouwers.

De ridders droegen **harnassen** en **helmen** die rijk versierd en soms verguld waren.

Om hun paard aan te vuren gebruikten ridders **sporen**. Het **wieltje** was een hulpmiddel om vurige paarden te laten gehoorzamen.

In de 15de eeuw droegen ridders een volledig harnas dat 20–25 kilo woog, maar toch nog genoeg bewegingsvrijheid bood om paard te rijden en te vechten.

Dit Duitse harnas uit de 16de eeuw is rijk versierd. Sommige onderdelen zijn gegraveerd en verguld.

Met een tweehandig zwaard kon de punt van speren en pieken van de tegenstander worden afgeslagen. De zijstangen aan het handvat moesten ervoor zorgen dat de ridder niet aan zijn handen gewond raakte.

Een tweesnijdend zwaard was duur en moeilijk te maken, maar ook erg doeltreffend in de strijd.

Alleen heel rijke ridders konden zich zo'n zwaard veroorloven.

Hellebaarden werden in de 15de en 16de eeuw gebruikt en bestonden uit een lange staf met een scherpe speerpunt en daaronder een bijl en een haak.

Niet alle ridders hielden zich bezig met wapengekletter.

Hospitaalridders waren strijders voor het geloof. Ze leefden als monniken en moesten een gelofte van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid afleggen.

Ze voerden geen militaire taken uit, zoals de kruisvaarders, maar zorgden voor pelgrims, zieken en armen.

Een **heraut** was de boodschapper van de landheer. Hij kondigde bijvoorbeeld zijn komst aan, of gaf het startsein voor een toernooi. Hij was herkenbaar aan het wapen van zijn heer, dat hij op zijn kleren droeg.

Tot het tijdverdrijf van edellieden hoorde ook de **valkenjacht**. Iedereen uit hogere kringen hoorde dat te leren, zowel ridders als jonkvrouwen.

Sommige soorten **valken** waren alleen voor de adel, maar iedereen keek graag hoe de vogels zich op hun prooi stortten.

Een andere geliefde bezigheid van edellieden was het **schaakspel**.

Dagelijks leven in een kasteel

Tot de 13de eeuw hadden veel kastelen maar **één grote kamer**, waar gegeten, geslapen en gewerkt werd. De familie van de heer had bedden en de bedienden sliepen op stromatrassen.

Na de 13de eeuw begon de adel eigen woonvertrekken te bouwen.

Een belangrijke ruimte was de **kasteelkapel**, waar dagelijks de mis werd gehouden.

Deze gouden middel-eeuwse **wijnkelk** met email inlegwerk werd in een huiskapel gebruikt.

In de **keuken** werd gekookt in potten boven een open vuur, zoals in deze **bronzen kookpot** uit de 15de eeuw.

Zo zag **keukengereedschap** eruit in een middeleeuws kasteel.

1. vijzel, voor het fijnstampen van specerijen
2. karnton, voor het maken van boter en kaas
3. vleesstamper
4. schuimspaan, voor het afschuimen van bouillon
5. hakmes, voor het uitbeenen van vlees en gewoon mes voor van alles en nog wat

De heer bezat ook land rond het kasteel, dat werd bewerkt door boeren, die een deel van hun oogst aan de heer moesten geven. De meeste boeren bleven op het land dat hun ouders ook al hadden bewerkt.

De kleding van het gewone volk was eenvoudig en gemaakt van materiaal als wol en linnen. Men droeg zelfgemaakte schoenen van lappen of dun geitenleer.

Naast boeren woonden bij een kasteel ook spinners, wevers en houthakkers.

De tegenstelling tussen kasteelbewoners was groot. Naast de ridders, jonkvrouwen, pages en schildknapen woonden er talloze soldaten, bedienden en huishoudelijk personeel.

Kinderen uit de familie leerden zich als edelen te gedragen. De jongens **kregen les** en leerden vissen en jagen. De meisjes moesten het huishouden leren.

Voor kasteelkinderen bleef genoeg tijd voor **spelen** over. Ze vermaakten zich bijvoorbeeld met tollen, hoepelen of ganzenborden.

In de meeste kastelen was ook een **kerker**, waar gevangenen waren opgesloten tot ze werden berecht. Zware ketenen maakten ontsnappen onmogelijk.